

Ів. Гончаренко

Номо Еуропæус

(З нових французьких книжок).

„Віра в справу є чудовою річю, але це не дає перемоги; щоби перемога була забезпечена, треба щоб люди вмирили за цю віру“.. Так каже Жорж Клемансо в останньому своєму творі „Grandeurs et misères d'une victoire“. Скажіть мені — в яку годину свого життя людина почуває себе поза полем битви? Сталого стану нема. Треба рости або гнити. Людина має в своєму розпорядженні лише години, не вічність.

Треба, каже (А. Донар) зрозуміти річи, дивитися труднощам у вічі та їх опанувати, замість кидати на них серпанок оптимізму.

„Своїм власним зусиллям здобувати своє життя, бо найкраще людині міститься в почині...“ „Чимало людей запитують, чому їх покинуло щастя, не розуміючи того, що вони самі покинули власну справу“. „Слабість душі або серця, брак характеру є не менше страшні в часі спокою ніж війни, бо допроваджують людину до пониження її гідности, волі, особистости“. Право це впорядкована сила, яка розпоряджає сама собою. Кожний нарід мусить розпоряджати собою, в цьому криється (каже Ж. Клемансо) основа власної цивілізації. „Відмовлятися від батьківщини немає ніякого сенсу... Огнище батьківщини це не теорія, це природне явище... Тварина мала гніздо для часового огнища, сталим огнищем людини є батьківщина“.

Боронити батьківщину треба силою свого характеру й силою свого розуму. „Перемогу, каже маршал Фош, (Raymond Recouly Le memorial de Foch. Paris, Les editions de France, 1929) виграється завжди рештками сил. Наприкінці битви всі втомлені, переможці й переможені; ріжниця лиш та, що переможець має більше впертости, більше сили ніж переможений“. Мало мати думки, ідеї, пляни; треба вміти їх здійснювати й ось тут починається трудність, треба насамперед знати людей та життя. „Треба знати, чого можна вимагати від кожного зі співробітників, приймати на увагу його характер та темперамент“. Великим діячем є той, хто вміє всіх підпорядковувати своїй інтелігенції та характерові; на чийм боці є моральна сила й ідеалізм.

Штука боротьби міститься в декількох простих, надто ясных засадах: вживати вміло своєї сили, щоби бути в змозі завжди заатакувати противника в певному місці; держати в руках свої сили, мов той візник, що тримає поводи в своїх руках; відшукувати у противника головну

масу, яку маємо на увазі повалити та швидко й рішуче завдавати удари. Для цього треба бачити ясно, рішати швидко, а ділати ще швидше. Таємниця проводу полягає в умінні випередити події, щоби бути в стані вести їх. Провідник не біжить наосліп, а наперед вивчає обставини. Він подібний до шахіста, який одним поглядом, інтуїтивно обіймає шахівницю, не тільки її статичний, а й динамічний стан, не тільки позицію фігур—одної супроти другої, але й рухи цих фігур, які вони можуть в майбутнім виконати.

Треба уявляти собі цілість пляну. Це поняття цілоти є абсолютно необхідним кожній людині, без нього вона одержить лише частинні успіхи. Діяч повинен думати не лиш про сьогоднішній день або наступний тиждень, а й про майбутнє взагалі. Він не виготовляє незмінного пляну (pe varietur!) встановленого раз назавжди в найменших деталях; він повинен зарезервувати собі можливість змінити ту чи іншу частину, продовжити або скоротити перерву. Від нього вимагається головню твердого, ясного напрямку, зафіксування далекої цілі, до якої повинні прямувати його зусилля.

Прикладом та зразком подібного провідника може нам служити Наполеон. (Jacques Bainville. *Napoleon*. Paris, A. Faouard et Cie, editeurs). Це є високий дух, що схоплює одним махом ситуації та їх опановує. Він обдарований воєнним генієм та політичним талантом. Ворога він дивує своєю штукою побороення, штукою новою та сміливою, рівнож своїм субтельним умінням вести переговори. Багатство стратегічних комбінацій, багатство несподіваних рухів, де рахунок є завжди ясний, залишає випадкові лише те, що не можна передбачити. Він виграє завдяки своєму винахідливому генію, швидкості рухів та тому, що готовий завжди ризикувати своєю особою. Бонапарт усвідомлює собі правдиву вартість систем та засад, він знає, що існують лиш люди й річі. Він підіймається над почування та фанатизм, він їх судить, ними послуговується, бо це є сили, з якими треба числитися.

Він є завжди тим, що передбачає, обчислює та бачить ширший обрій. Він думає завжди, бо його пам'ять затримує все. Все впорядковується в його голові завдяки цій пануючій думці. Він думає підчас свят, не хехтуючи жадною довідкою, підготовляє в деталях успіх операції. Він є людиною, що кожного вечора здає собі звіт про стан річей. Він тримає всіх у своїх руках, займаючись усім, чатуючи над усім, передбачаючи все, диктуючи десять або двадцять листів щодня — й яких листів! Він не ризикує не зваживши всего, не взявши під увагу шансів успіху, не спробувавши всього передбачити.

Труднощі не заскочували його. Швидко та спокійно він розв'язує всі проблеми, бо для нього не існує неможливе. Він каже: „le mot impossible n'est pas français". Людина ре-

ального чину, він посідає волеву думку, яка вміє кожної хвилини скупчитися на остаточній меті.

„Розумування Наполеона, каже Жак Бенвіль, є завжди серйозні й сильні“.

Скажуть, що кінцеві наслідки діла Наполеона були мізерні: Франція стала меншою після нього. Але великим героєм треба, каже Ж. Бенвіль, Прометеевої скелі, або вогнища Жанни д'Арк. На наполеонізмі виріс той французький дух, який вмів вийти переможцем за останньої війни.

Коли заглянемо до видатних літературних творів, то збагнемо глибше шляхи, які ведуть до успіху, „правдивої величі“, каже Ля Брієль, можна торкатися, вона нічого не тратить коли бачимо її зблизка; чим краще її пізнаємо тим більше її подивляємо. Цей величі ми мусимо шукати в героях, бо „всесвітня історія, каже Т. Карлейль, історія того, що виконала людина в світі, є в основі історією великих людей... Вони були проводирями народів, творцями всього того, що зробила маса. Всі річі, які ми бачимо в світі є властиво зовнішнім матеріальним результатом, практичним виконанням та втіленням думок, питомих великим людям“.

Людина не є інертним еством, а має активну, живу душу, здатну чинити, творити, жертвувати собою. Справжня історія це епопея героїзму й ця думка, каже Гіполіт Тен (*Historie de la litterature anglaise*) є живим світлом, бо люди не творять великих річей без великих емоцій. Першим суверенним рушієм історії є незвичайне почування, пристрасть, що рве стару гать та кидає потік річей у нове річище. Все зводиться до цього, не до метафізичних формул чи раціоналістичних міркувань: до людської душі, до сили її характеру, до бажання тріумфу.

Це розумів і Тен, і Карлейль, і—нові: Клемансо і Фощ, розумів кожний homo епоруеиз... Який зовсім не хоче зрікатися свого історичного покликання, як це декому здається...

М. Мухин

Український Ефіяльт в українських Термопілях

(ще про М. Драгоманова)

Короленко, певно, мав дуже неспокійне сумління, бо у своїй автобіографії знаній „Історії мого сучасника“, з вичерпуючою повнотою стежить за тим шляхом, який його привів до національного зрадництва. Дуже повчаюча і типова історія того, як маленький школяр блукає в нетрях несвідомости і як це блукання раптом кінчається, як тільки він знайшов шлях до російської літератури, яка привела його і до російської